

מדינת ישראל משרד החינוך

המינהל הפדגוגי אגף א' חינוך מיוחד

” תכניות מעבר – להשתלבות בוגר בקהילה - חינוך לקריירה¹ ”

תפיסת איכות חייו של אדם, היא תוצר של מידת ההתאמה בין צורכי היחיד ובין התנאים הסביבתיים שלו: מערכת האמונות, הדעות, הציפיות ותפיסת העולם של היחיד. תפיסתו הסובייקטיבית של האדם את איכות חייו כוללת ומושפעת ממגוון היבטים כמו: הדגשת השליטה והפיקוח שיש לו על חייו, היכולת לבחור בין אפשרויות שונות, קשרים חברתיים ויחסים בינאישיים משמעותיים, חיים יצירתיים ויצרניים, מימוש עצמי ושביעות רצון² (בהתבסס על - רכיבי איכות החיים - Schalock, R. L. 2008)

תכנית הכנה לחיים ”ל”ב 21”³ אשר כלולה בתחומי הליבה של החינוך המיוחד⁴, מהווה חוליה משמעותית בתהליכי הלמידה של תלמידים עם צרכים מיוחדים. התכנית מתבססת על תפיסה, מודל ועקרונות איכות חיים, ומטרתה לטפח באופן מרבי את האוטונומיה והעצמאות של היחיד, על מנת שיוכל לקיים חיים של איכות.

”תכניות מעבר להשתלבות בוגר בקהילה – גילאי 16-21”

מעבר הינו מצב חיים, בו מתרחשים שינויים התפתחותיים, חברתיים כלכליים ואחרים, בקרב אנשים ומשפחות. מצב חיים זה מצריך כוחות, כישורים ומיומנויות להסתגלות מיטבית. תהליך המעבר, בתום הלימודים במערכת החינוך, הינו שלב שיש להתכונן ולהיערך אליו.

תכניות מעבר להשתלבות בוגר בקהילה, מתמקדות בתהליכי מעבר עתידיים בתום הלימודים במערכת החינוך, לקראת השתלבות הצעיר כבוגר מעורב, אחראי, עצמאי ואוטונומי, במגוון מסלולי חיים: לקראת שירות משמעותי, לימודי המשך, עבודה ומגורים בקהילה.

התכניות ותהליכי ההוראה למידה בנושא, עוסקים בחינוך ערכי, בהגברת תחושת המסוגלות של התלמיד, ובטיפוח כישורים ומיומנויות לקראת השתלבותו העתידית במגוון המסלולים.

בתכניות מודגשת עשייה להעצמת התלמיד, להגברת מעורבותו בבחירה מותאמת בעלת משמעות, הממצה את העדפתו וכישוריו. תהליך זה הינו משמעותי לקראת מעבר מיטבי מעולם בית הספר לחיי בוגר, המנהל אורח חיים אוטונומי, עצמאי ואחראי המשתלב באופן המיטבית בקהילה במגוון תחומי החיים.

מטרת התכניות לסייע לתלמיד להסתגל למעבר מסביבה מובנית, מוכרת ובטוחה של בית הספר, להשתלבותו במסלולים בתום הלימודים כגון: שרות משמעותי⁵, לימודים על תיכוניים, עבודה ומגורים עצמאיים, מסלולים בהם דרישות, ציפיות ונורמות שונות.

התכניות כוללות מטרות גם בהתייחס לשיתוף פעולה של הצוות החינוכי תוך קיום, שיח וקשר עם ההורים אודות עמדות, אמונות ועשייתם להצלחתו של התלמיד להשתלב בקהילה.

¹ חינוך לקריירה-שם תחום זה עדכני ומחליף מהותית ותפיסתית את התחום כפי שכונה עד כה-”חינוך לחיי עבודה”

² Robert L Schalock, "Applying the concept of quality of life to Israeli special education programs: a Shunit Reiter national curriculum for enhanced autonomy in students with special needs", International Journal of Rehabilitation Research, Philadelphia: Mar 2008. Vol. 31, Iss. 1; pg. 13

³ ל”ב 21, תכנית לימודים למתבגרים ולמבוגרים בני גיל 16-21 בחינוך המיוחד. תכניות הכנה לחיים מגדירות עקרונות ודרכי עבודה ופועלות בממשק עם תכנית כישורי חיים שפ”י- תכנית התפתחותית מכיתה א’ עד י”ב, הפועלת לפיתוח כשירות רגשית-חברתית של תלמידים, ולחיזוק יכולתם להתמודד עם מצבי חיים שונים.

⁴ תכנון לימודים במסגרות לתלמידים עם צרכים מיוחדים, טיוטה לחוזר מנכ”ל, תשס”ז

⁵ שירות משמעותי-התנדבות/גיוס לצהל/התנדבות לשירות לאומי אזרחי

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף א' חינוך מיוחד

מטרות ויעדי תכנית מעבר⁶

המטרות והיעדים יגובשו ב-3 רמות התנהגות: ערכית, נורמטיבית וביצועית, ויעסקו בהרחבת ידע וטיפוח כישורים ומיומנויות במגוון תחומי תפקוד, המהווים רכיב משמעותי באיכות חייו של התלמיד בהווה, וכן בהשתלבותו המיטבית בקהילה.

- פיתוח אוריינטציה עתיד והכוונה עצמית, הנחוצים לבחירה משמעותית של מסלול המשך.
- חשיפת התלמידים לאפשרויות העומדות בפניהם עם סיום לימודיהם.
- רכישה וביסוס של מיומנויות רחב תעסוקתיות, שיהוו מנוף להשתלבות בתפקידים שונים בעתיד בשירות משמעותי ובמגוון עבודות.

קווים מנחים להבניית תכנית מעבר

הלמידה העיונית, מאפשרת הרחבת הידע ב-10 תחומי הכנה לחיים, באופן מותאם לתפקוד הלומד, לגילו ולשלב חיים זה, בדגש על הכרות עם שירותים ומוסדות בקהילה, לקראת שירות משמעותי, לימודי המשך, מגוון מקצועות וגופים קולטים להתנסות בעבודה תוך בחינת העדפותיו של התלמיד.

הבניית התכנית העיונית בתכנית מעבר

- בכל כיתה י-יב, (בגילאים 14/16-18/21) יוקצו לפחות 3 ש"ש לתכנית ההכנה לחיים, בנוסף להזדמנויות הלמידה בשגרות.
- החל מכיתה י' יוקצו 2 ש"ש (מתוך ה-3 ש"ש) ללמידה העיונית בהתייחס לתכנית "מעבר – להשתלבות בוגר בקהילה - חינוך לקריירה".
- התכנית תעסוק בתחומים וברכיבים השונים של תכניות מעבר לפיתוח מיומנויות ביצוע נדרשות לקראת: שירות משמעותי, לימודי המשך, השתלבות בעולם העבודה ומגורים בקהילה. (ראה 11 מיומנויות ביצוע, לעיל).
- לכל תלמיד בגיל 14/16-18/21 תתוכנן תכנית "מעבר" אישית רב-שנתית, בהתייחס לכל אחד מ-10 תחומי הכנה לחיים.
- תכנית "מעבר – להשתלבות בוגר בקהילה" תכלול תכנית אישית/ וכיתתית / וקבוצתית.
- התכנית תתוכנן תוך קיום שיח ובשיתוף התלמיד והוריו.
- התכנית תעודכן בהתאם להערכות צוות רב מקצועי. כשנה וחצי לפני סיום הלימודים במסגרת החינוכית, תכנית ה"מעבר" תכלול שיח עם ההורה והתלמיד בהתייחס לאפשרויות ההשתלבות של התלמיד לאחר סיום לימודיו: שרות משמעותי/ לימודים על תיכוניים / עבודה/ מגורים בקהילה. השיח יתקיים בהשתתפות צוות חינוכי טיפולי ועו"ס בקהילה.

במסמך זה, מוצגים הדגשים ב"תכניות מעבר-להשתלבות בוגר בקהילה" בהתייחס לתחום "חינוך לקריירה", הכלול בה. ניתן ליישם עקרונות ומטרות אלה במגוון תכניות מעבר להשתלבות בוגר בקהילה.

⁶ מתוך: תכנית "יוצרים עתיד", אגף השיקום במשרד הרווחה בשיתוף אגף א' לחינוך מיוחד במשרד החינוך

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף א' חינוך מיוחד

תחום: תכנית "חינוך לקריירה"

תעסוקה היא מנוף לחיי רווחה עתידיים טובים יותר עבור בני נוער וצעירים בכלל ועבור בני נוער עם מוגבלות בפרט. שוק העבודה במאה העשרים ואחת משתנה תדיר וכך גם אופי הכישורים הנדרשים בו ורמתם. במדינות שונות מוענקת חשיבות הולכת וגדלה לשותפות בין מערכות החינוך לארגוני מעסיקים וכלל המגזר העסקי ולאגודים מקצועיים. נוסף על כך, הספרות מלמדת כי מדיניות ממלכתית בנושא, המעוגנת לעתים בחקיקה ובמנגנוני יישום מובנים, כגון תכניות מעבר לתעסוקה היא מרכיב הכרחי להשגת התוצאות הרצויות. (מתוך: גיליון מס' 23 ביטאון לעובד החינוכי-סוציאלי, עמותה לפיתוח שירותי רווחה וחינוך בשיתוף עם גוינט ישראל תב"ת)

התכנית "חינוך לקריירה" מיועדת לתלמידים בגילאי 16-18/21, כהכנה להשתלבות עתידית של התלמיד הבוגר בעבודה. התכנית כוללת למידה עיונית והתנסותית במקום עבודה, המשמעותית לפיתוח אוריינטציה עתיד בדגש על הכוונה עצמית, פיתוח קריירה ופיתוח מיומנויות תעסוקתיות. הרכיבים העיוניים, ההתנסות והרפלקציה הכרחיים לקיומה של למידה משמעותית וללמידה של מיומנויות ביצוע תעסוקתיות בפרט.

יודגש כי, ההתנסות התעסוקתית, המתקיימת מחוץ לבית הספר, הינה חלק בלתי נפרד מתכנית הלימודים. למידה זו, מהווה חוליה ברצף של תהליך ההוראה, ומחייבת היערכות כפי שמפורטת במסמך זה.

בניית תכנית מותאמת כיתתית ואישית, המיושמת בהתאם לעקרונות ולהנחיות, תאפשר למידה משמעותית, המקדמת להשגת המטרות והיעדים, תוך שמירה על ביטחונם של התלמידים והצוותים.

תכנית "חינוך לקריירה" המוצגת במסמך זה, כוללת עקרונות, קווים מנחים ונהלים מחייבים, בהתייחס לרכיבי הלמידה העיונית, וכן התייחסות להיבטים שונים בגופים קולטים להתנסות בעבודה.

- א. התכנית העיונית
- ב. גופים קולטים להתנסות בעבודה

א. התכנית העיונית

משמעות רבה לקיום למידה עיונית מתמשכת, מתוכננת ומובנית בתחום חינוך לקריירה. תהליך למידה זה מהווה תנאי הכרחי טרם ההתנסות המעשית במקום עבודה ובמהלכה.

בתהליך ההוראה למידה, מוקדשת עשייה רבה בפיתוח מיומנויות ביצוע⁵ תעסוקתיות, הנחוצות להשתלבות במקום עבודה ולהתמדה בו, ונחוצות לשמירה והצלחה בכל סוגי העבודות.

כישורים ומיומנויות אלו משמעותיים בכל תחומי החיים. מומלץ לעסוק בהם בשגרת הלמידה ובמסגרת התוכניות המוזכרות להלן:

- [התכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית](#)
- "לקראת שירות משמעותי"
- 10 תחומי חיים בדגש על מעברים בבגרות המתהווה
- הצעות ליחידות הוראה, [ראה - פרק 6 עמ' 461-416 תעסוקה](#)

ב. גופים קולטים להתנסות בעבודה

התנסות בעבודה בקרב גופים קולטים, המתקיימת מחוץ לבית הספר, הינה רכיב משמעותי בתהליך הלמידה. ההתנסות, תאפשר לתלמיד להכיר מגוון מקצועות, תפקידים ומקומות עבודה, וכן תזמן לתלמיד אפשרות להתוודע להעדפותיו, ליכולותיו ולמגבלותיו, בהתייחס לאפשרויות השתלבותו בעבודה בעתיד. ההתנסות תכלול אפשרות להכיר מודלים שונים של מערכות יחסים ותקשורת בין עמיתים לעבודה ובין עובדים ומעסיקים, וכן הכרות עם זכויות ונורמות מקובלות במקום העבודה. בהתנסות מתאפשר תרגול של המיומנויות והכישורים הנלמדים בכיתה בסביבת עבודה במצבים "אמיתיים", כגון: בטיחות, עמידה בלוח"ז, התמדה, אחריות, עצמאות, התמודדות במגוון מצבים וכד'.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף א' חינוך מיוחד

הידע ומגוון המיומנויות, אליהם התלמיד נחשף ובהם התלמיד יתנסה במהלך שנותיו במסגרת בית הספר יהוו גם הכנה למסגרת המשך במקום עבודה או מסגרת להתנדבות כגון שירות משמעותי (לאומי או צבאי).
טרם השתתפות התלמיד בהתנסות בעבודה בקרב גופים קולטים, מחויבת קיומה של עשייה פדגוגית והיערכות מנהלית מובנת ומוסדרת בהתאם להנחיות המפורטות במסמך זה. כלל ההנחיות יבוצעו בהתייחס לכל תכנית, הכוללת התנסות במקום עבודה, המופעלת על ידי בית הספר וכן בהתייחס לכל תכנית, הכוללת שיתוף פעולה עם גורמים נוספים, כגון: משרד הרווחה, ו/או גורמים אחרים, וכן תכניות המופעלות ע"י כל ספק חיצוני.

1.1. גיבוש התכנית – גופים קולטים - התנסות בעבודה

- איש צוות אשר אחראי על התכנית יגבש ויקבע בשיתוף פעולה עם הצוות הרב מקצועי תכנית התנסות לכל תלמיד.
- התכנית תגובש בהלימה למטרות תכנית מעבר אישית ומטרות התל"א, ובהתחשב ברצונו והעדפתו של התלמיד ותפקודו: כישוריו, צרכיו ויכולותיו, זאת תוך שיתוף התלמיד והוריו.
- התכנית תגובש בהחלטה משותפת של הצוות החינוכי, רצון התלמיד, הסכמת הורי התלמיד, הסכמת מקום ההתנסות ותיאום עמו בהתאם לתפקוד התלמיד.
- העיסוקים והמטלות במקום ההתנסות יותאמו לתפקודו, כישוריו, העדפותיו, יכולותיו ומגבלותיו של התלמיד ובהלימה למטרות התל"א ותכניות "חינוך לקריירה", תוך מתן אפשרות לביצוע מגוון תפקידים משמעותיים.
- בתכנית יוחלט אופן ההשתלבות במקום ההתנסות: עם/ללא ליווי איש צוות מבית הספר. בראשית כל התנסות בכל מקום במקום עבודה: הן בשוק החופשי וכן במקום מוגן, התלמיד ילווה להתנסות על ידי איש צוות מביה"ס – השתלבותו בהתנסות תעשה בהדרגה עד להתנסות ללא ליווי צמוד. התנסות תלמיד ללא ליווי איש צוות מחייבת אישור מנהל בית הספר.
- בעת בחירת מקום התנסות לתלמיד יש להקפיד שהמקום **עומד בתנאי הסף** המחייבים, ראה להלן סעיף 3ב:
  - א. יש לקיים שיח משותף: צוות-תלמיד-הורים ולהתחשב בבקשת התלמיד ובהעדפתו.
  - ב. יש לבחון התאמת המקום בהתבסס על: איסוף נתונים, שאלונים לתלמיד ולהוריו הכרות עם התלמיד/אחר, בהתחשב ביכולות תפקודיות, קשייו ומסוגלות התלמיד וכן רמות התמיכה להן הוא זקוק. לקבלת מידע יש לפנות לליאורה שור ברק, מדריכה ארצית: liorasb@bezeqint.net
- קשר עם ההורים
  - א. ההתנסות תיעשה בהסכמה מראש של ההורים או אפוטרופוס.
  - ב. יובהר להורים כי, ההתנסות היא במסגרת תכנית לימודים, ומטרותיה הינן חלק מתכנית המעבר ומתל"א.
  - ג. יש להחתים את ההורים בתחילת כל שנת לימודים על "טופס הסכמת הורים" (ראה: נספח 2 – הסכמת הורים).

2.2. גוף קולט - התנסות במהלך שנת הלימודים

- ההתנסות תתקיים בכפוף לכלל ההנחיות המפורטות במסמך זה.
- ההתנסות תחל **בגיל 16 ולא לפני**, זאת לאחר ובמקביל לתהליכי הוראה - למידה עיוניים, במסגרת כיתתית/קבוצתית ואישית ועם השלמת כל הפעולות הנדרשות המפורטות במסמך.
- תכנית ההתנסות תתקיים מחוץ לביה"ס. בשלב ראשוני, שלב טרום התנסות במקום עבודה, ניתן לקיים סדנאות בבית הספר לתרגול 11 מיומנויות ביצוע.
- ההתנסות במקום עבודה תבוצע באופן מדורג ועד 2 ימים בשבוע בלבד.
- משך יום ההתנסות בעבודה יהיה מקביל לאורך יום הלימודים.
- תלמיד שמשותף במהלך השנה בהתנסות במקום עבודה, יכול להמשיך התנסות זו גם במהלך תוכנית החופשה במסגרת הארכת שנה"ל בהתאם להפעלה על ידי המוסד החינוכי בו לומד.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף א' חינוך מיוחד

- במהלך תקופת ההתנסות, התלמיד יתנסה במספר מקומות בהתאם לתכנית, וזאת על מנת לחשוף אותו למגוון מקומות התנסות. בכל שלב בו משנים את מקום ההתנסות יש לפעול בהתאם לכלל הסעיפים.
- הצוות החינוכי יקיים במהלך השנה הנחיה אישית או / וקבוצתית לתלמידים ומשוב אחת לשבוע, וכן ייתן מענה לסוגיות העולות בהתנסות.
- במסגרות בהם מתקיים שיתוף פעולה עם משרד הרווחה והזכיון מטעמו, מנהל בית הספר והצוות החינוכי אחראים על התכנית וכל הכרוך בה.

3.3. תנאים נדרשים לבחירת מקום התנסות

- א. מנהל בית הספר יודא לאיזה סוג ארגון (סיווג מקום התנסות בעבודה) הוא מפנה תלמידים. האם מדובר בגוף א. ממשלתי ב. רשות ג. אחר: ארציים/מקומיים/פרטיים/עמותות / מלכ"ר.
  - ב. ככל שסוג הארגון רשותי/אחר (אינו ממשלתי) וכדי להבטיח את ביטחונם ואת בטיחותם של התלמידים, וכן להבטיח עמידה בסטנדרטים, יש לוודא טרם תחילת הפעילות שהמקום עומד בתנאי הסף המחייבים והמפורטים שלהלן:
    1. על מקום ההתנסות להיות גוף משפטי מאוגד, הרשום ברשם רשמי בארץ, או גוף סטטוטורי או עוסק מורשה/מלכ"ר
    2. על מקום ההתנסות להיות בעל רישיון עסק בתוקף לגבי גוף בו נדרש הדבר.
    3. אם מקום ההתנסות הוא עמותה, עליו להיות בעל אישור תקף לשנה השוטפת על ניהול תקין מטעם רשם העמותות.
    4. על מקום ההתנסות להיות בעל אישורים מתאימים להפעלתו על פי דרישות החוק (רישוי עסקים וכד.)⁷
    5. על מקום ההתנסות להמציא אישורים מתאימים בהתאם לחוק למניעת העסקה של עברייני מין, התשס"א. 2001⁷
    6. על מקום ההתנסות להתחייב לבצע ולקיים את הביטוחים על כל הכיסויים והתנאים הנדרשים, ראה נספחים 3, 4האישורים יתוייכו בתיק התכנית הבית ספרי. אין להפנות תלמידים להתנסות בעבודה ללא אישור עריכת ביטוחים חתום על ידי המבטח.
  7. בפעילות עם בעלי חיים יש להציג אישור להפעלת המקום מהווטרנר העירוני.
- ג. על איש הקשר במקום ההתנסות לעדכן את מנהל ביה"ס/מי מטעמו אודות כללי הבטיחות הנהוגים במקום ואת כללי הבטיחות הספציפיים אשר יחולו על התלמידים.
- ד. איש הקשר במקום ההתנסות ימסור את כל האישורים המפורטים למנהל בית הספר.

4.3. לקראת התנסות בעבודה - קשר עם מקום ההתנסות

- עם בחירת מקום התנסות ולקראת השתלבות התלמיד יעמוד המורה בקשר של שיתוף פעולה עם איש קשר במקום ויקיים עימו תיאום ציפיות.
  - המורה יגבש עם איש הקשר במקום ההתנסות תיאור תפקיד, משימות, ומטלות משמעותיים ומותאמים לכל תלמיד במקום ההתנסות, בהתייחס למטרות וליעדים, וכן בהתאם להעדפותיו, יכולותיו ומגבלותיו של התלמיד.
  - המורה יקיים שיח עם איש הקשר ועם העובדים במקום ההתנסות וידריך לגבי מאפייני וצורכי התלמידים, יכולותיהם, מטרות ההתנסות, המטרות וכד'.
  - המורה יקיים שיח ממשב ומתועד אחת לרבעון בהשתתפות איש הקשר במקום ההתנסות והתלמיד.
  - במהלך ההתנסות, המורה יעקוב אחר ההשתלבות של התלמידים ותפקודם וכן, אחר היחס אליהם מצד העובדים.
- תלמידים יופנו למקום התנסות רק לאחר דיווח פרטיהם כנדרש במערכת מנבסנט.

⁷ בכל עסק בו ישולבו להתנסות בתעסוקה תלמידים עם צרכים מיוחדים, בעל העסק יידרש להציג אישור היעדר עבירות מין רק מעובד שעתיד לקיים קשר קבוע או סדיר עם תלמידים אלו

מדינת ישראל משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

*אין להפנות תלמידים להתנסות מבלי להשלים את כלל התהליך המפורט.

בשאלות ניתן לפנות לליאורה שור ברק, מדריכה ארצית liorasb@bezeqint.net

נספחים

מסמך אגף בכיר לביטחון, שעת חירום ובטיחות, סביבתית – "השתתפות תלמידים עם צרכים מיוחדים בהתנסות תעסוקתית-
היבטי בטיחות"-**יעודכן בהמשך**

נספח 2 - הסכמת הורים

נספח 3- אישור קיום ביטוחים - גופים רשתיים

נספח 4 - אישור קיום ביטוחים -אחר.

נספח 5 - בקשת ארגון קולט לאישור הפעלת תלמידים.

נספח 5 א.- בקשת בית הספר להשלמת המסמכים לאישור גוף קולט להפעלת תלמידים

נספח 5 ב.- אישור גוף קולט להפעלת תלמידים - לגופים המוגדרים כאחר

נספח 6- ביטוח תלמידים מכתב למנהל - גם למסירה לגוף קולט